

● Odlomak „Ukrštaj tajni“

Odlomak iz knjige **Put do zvezda**, petog romana Branke Gajović
(*Čigoja*, Beograd, 2017, str. 169–185)

Pre samog isteka dnevne svetlosti Milka je, nošena neobjašnjivom znatiželjom, hitala starom gospodinu u posetu. Na putu do Milanove kuće u Svetosavskoj, kroz splet uličica i prečica, koračala je s krajnjom odlučnošću da sa starcem provede nezaboravno večer. Rešila je da mu ne da da utone u dubok miran san.

Devedesetdvogodišnji Milan Dimitrijević uspeva da se odupire surovoj svakidašnjici, da trpi opstajanje u samoći, istrajava u domaštavanju preostalog života, i ne dopusti da mu tlo izmakne pod nogama. Decenije su mu odnosile snagu tela, vedrinu duha, otvorenost uma za nova saznanja. Preostala mu je upornost volje neobjašnjiva za čoveka njegovih godina. Volja da bar u mislima ne bude sam.

Kasni oktobar prosipa svoju lepotu. Lako naoblačeno nebo propušta blede mesečeve zrake, utapa se u nastupajuću večernju polutamu. Nečujni vetar njiše grane visokog drveta na dvorištu. Otpada listak po listak boje starog zlata.

Milan prilazi dvorišnom prozoru. Otvara ga lagano. Ne pomera zavesu. Voli da zamišlja da ga otud, iz polusenke, gledaju njemu dobro znane krupne plave devojačke oči, i čuje šapat sa njenih punih usana. Ovoga puta, devojka je ćutljiva. Nekako odsutna, čini mu se, uvire u mrak. On je doziva imenom. Odgovora nema. Zanos se gasi.

Minulo je priviđenje. Starac je začutao. Završio se i ovaj, ko zna koji po redu, izmaštan pogled okrenut u prošlost. Ostala je samo seta nakon iskrse uspomene na mladost koja se počesto javi i u grudima mu ostavlja probadajući bol.

Starčevu tihu zamišljenost prekinuo je dašak vetra što se ušunjao u njegovu sobu kroz odškrinut prozor. Tanka pruga blede mesečeve svetlosti prešla je sredinom

Milanovog lica. Umoran od uzaludnog maštanja, starac je iznenada osetio blagu toplinu, kao da ga je dotaklo skriveno sunce. Verovao je da je to bio poljubac voljenog bića prispeo izdaleka, na strujanjima vazduha iz svemira.

Milan je smireno zatvorio prozor. Kratko se borio s pomešanim osećanjima tuge i radosti. Kada je došao sebi, otišao je u dnevnu sobu. Seo u fotelju. Spustio stisnute pesti na usta. Nečujno huknuo kroz palčeve, da ugrije hladne prste. Potom se zagledao u staklo uličnog prozora. Napregao je oči ne bi li kroz retko tkanje zavese u polutami uspeo da razazna obrise lica što je provirivalo u njegov stan. Namah se ukazivalo, pa iščezavalo to simpatično lice, budilo njegovu radoznalost.

Godinama sticana strpljivost držala je Milana na mestu. Nekoliko dugih spuštanja kapaka i češkanja prstom iza levog uha jasno su pokazivali da starina osluškuje zvukove s ulice. Čuo je ženske potpetice kako lupkaju na trotoaru.

Pred kućom se šetkala Milka. Od trenutka kada je stigla do Milanovog prebivališta, proteklo je već četvrt sata, a ona se i dalje snebivala da starog čoveka uznemiri zacrtanim naumom. Želja da svoju „misiju“ uspešno ispuni na koncu je nadvladala njenu bojazan da bi ga svojim „umišljanjem“ mogla povrediti. Odvažila se i pozvonila.

Na vratima se pojavio mršav muškarac poodmaklih godina, „čovek sa klupe“, kako ga je zemunska varoš nazivala. Njegove upale smeđe oči okružene tamnim kolotovima koje je dotakla svetlost ulične svetiljke zasvetlucale su u dovratku. Prišavši, Milka uoči prozirnu kožu starčevog lica, duboke podočnjake iznad usahljih obraza, ispucale usne, zagonetni osmejak čoveka klimavog tela što se leluja kao šibljika na vetru. Nehotice je bacila pogled na staračke omršavele čvornovate ruke.

U jednom trenu celu je prođe unutarnja drhtavica od neke nepojamne studeni. Tihoj jezi, međutim, tu nije bio kraj. Milku je tronula domaćinova odeća: debela flannelska košulja s kragom daleko širom od vrata; poduži pohabani džemper što mu je visio preko bokova; teške somotske pantalone izlizanih šara na ispupčenim kolenima, istegnutim

tregerima pridržavane, preširoke za njegove slabašne noge; karirane patofne izgaženih rubova na petama.

Milki se oči ispuniše suzama. Gotovo da se sažalila na „jadno izdanje“ nekada uvažene ličnosti kojoj se zapravo divila. Dok je sabirala utiske o ovom tužnom prizoru na vratima, glavom joj prostruji misao: „Bože, da li seća da sam ga juče pre podne posetila?“

Nakon kratkog oklevanja, bez poziva, Milka pređe Milanov prag pošto je on iskorakom u stranu oslobodio prolaz.

Odmerenim korakom i sveobuhvatnim pogledom osvajala je pedalj po pedalj lepo uređenog doma. Prijatan miris bosiljka primamio ju je da se uputi u Milanovu dnevnu sobu, stigne do komode od hrastovine na kojoj se isticao srebrni čirak sa novom, još neupaljenom svećom. Nesklad svetlosti ulične rasvete i sobne polutame sekao je Milkino vidno polje. Milanova i njena senka na zidu stopile su se u jedan lik, u siluetu čudnovatog oblika.

Na nekoliko stopa ispred Milana, mlada žena se s nelagodom okrenu prema njemu. Približila mu se obazrivo, da ga pripremi za neočekivanu igru živaca, emocija i pameti. Krenula je da mu nešto kaže, ali je odustala. Nervi su joj bili napeti do pucanja. Milan je sve vreme mirno stajao razoružavajući je svojom smirenošću. „Valjalo bi da za početak upalimo svetlo“, jedva je izustila. Milan je prečuo njen komentar. Milka je ponovo pokušala da nešto kaže. Međutim, Milan ju je preduhitrio stihovima otkrivajući joj svoj dar da skrivene želje učini opipljivim. Drhtavim rukama dotakao joj je čelo i počeo da recituje:

Što te nema tamo gde te tražim

Što odsutan hodim po ničemu

Što uzalud trošim se na tebe

Što te nema tamo gde si bila

Što opuste što već prazno jeste

Što uporno treznim se od sebe

Što te nema tamo gde je zima

Što te nema tamo gde te ima?

Ne dajući Milki priliku da išta kaže, nastavio je:

– Koliko sam samo puta jecajući govorio ove stihove u samoći! Moja Mila, gde si dosad bila? Znaš li da nikada nisam prestao da verujem da ćeš se jednoga dana zauvek vratiti?

Milka se smelo zagledala u Milanove oči. Odlučna da pristupi ostvarenju uloge koju je sama sebi namenila, reče:

– Tu sam, Milane. Tu sam. Nikud nisam ni odlazila. Sve vreme sam sveprisutna.

– Pa gde si se onda krila, moja Mila?

– U tvojim mislima. U njih sam se ušunjala. U njima sam najbezbednija. Još onda kada su nam se ruke prvi put splele i moj se dah s tvojim sjedinio, pred nama se otvorila staza večnosti. Tada smo postali *jedno*.

– Zašto se dosad nisi oglasila?

– Zato što mi je u dubunama tvoje duše najudobnije, najsigurnije. Tamo me tvoja ljubav greje, zastava spasa večno se vije. Tamo zaborav nikad ne zađe. Tamo tvoje srce najglasnije bije. Izvini što pokušavam da „pevam“. Nisam pesnik. Rima mi je prosta. Daj, ućutkaj me mudrim rečima. Molim te, reci – dosta! Željna sam tvojih sjajnih odgovora na moja opšta pitanja. Evo, jedno pitanje mi se upravo rodi: Da li je nerazumno verovati u sigurnu ljubav?

Milkinе svetlucave oči i njene nespretno izgovorene rime uzburkale su ono najsvetije što je ležalo na dnu Milanovog srca, i pokrenule njegova najtananija osećanja što su se godinama otimala da ne potonu u talog zaborava. Umesto odgovora, Milan je Milki ponudio pitanje:

– Gde nesta onog tvog praskavog smeha iz naših dana, kada smo ispod gardoških rondela, kroz tek olistalo šipražje i pruće, remetili prolećnu tišinu varoši krčeći puteljak kojim smo hodili nagore, i maštali kako ćemo ljubavlju obojiti svet? Ili kada smo na uzbrešku pored dunavskog rukavca, zagledani u mutne vode nadošle reke što se iz korita izlila u uvalama, bistrili svoje poglede u budućnost, oštrili jezike tupeći belosvetsku politiku? Ili kada smo sedeli na našoj klupi na Zemunskom keju i zurili u daljinu, preko široke reke, na banatsku stranu, u ritsko zelenilo nad kojim je lelujavao pokojni pramen zaostale magle i polako nestajao u treperavim zasencima starih vrba i topola, a mi se zbijali jedno uz drugo i verovali da ćemo toplinom naših ustreptalih tela zagrejati ozebla srca željna milosti Svevišnjega da nam podari duhovni i svaki drugi mir...

Milka je nakratko ostala nema na Milanove reči. Potresne reči koje sama nije umela da sroči. Da bi se izbacila iz stupice u koju je neočekivano upala, položila je prst na Milanova usta, i vratila se na siguran teren. Pročistivši grlo, kratko ga je upitala:

– Ima li sigurne ljubavi?

– Čudi me tvoje pitanje jer znam da odgovor znaš. Ipak, odgovoriću ti. Ušuškanost nije znak sigurnosti. Sigurnost je znak opuštenosti, nemarnosti prema intuiciji. Opuštenost je znak koji opominje. Nemarnost je nipodaštavanje iskrica upozorenja. Upozorenje je znak da treba verovati i razumu.

Izrekavši svoje umovanje u jednom dahu, Milan se sručio u fotelju. Milka se spustila na naslonjaču naspram Milanove. Očigledno, razgovor s mudrim čovekom popeo se na viši nivo, za šta se Milka nije dobro pripremila. U stvari, spopala ju je zebnja da neće uspeti da parira takvoj ljudskoj veličini kakav je Milan bio. „Kakva gromada od čoveka spakovana u potrošive prnje preostalih krpica života! Čika Milan ne zaslužuje da se sa njim igram“, pomisli Milka. I taman kad je zinula da mu prizna svoj zaverenički plan, on je trže novim pitanjem, i nesvesno povuče natrag u igru:

– Kud si odlutala? Zar hoćeš da te ponovo tražim i prizivam?

– Izvini, rasule su mi se misli. Ali je jedna uvek na svom mestu: Ima me tamo gde tebe ima. I biće me sve dok tebe bude bilo.

– Žališ li što sam te zarobio svojom ljubavlju?

– Ne. Ne žalim. Ni za čim ne treba žaliti. Žaljenje je osećanje za žaljenje.

– Baš lepo zapažanje! Vidim, povratila si se. Opet si ona moja stara pametnica. A već sam bio pomislio da ti je otupeo brid jezika usled predugog skrivanja u mojoj senci. Oprosti. Ne ljuti se. Preterao sam u izjavi. Ne znam šta pričam. Dok se ti nisi ponovo pojavila, na mene niko nije obraćao pažnju. Starost i samoća mogu da poraze naš duh ako, pre „odlaska“, sebi priznamo da je u nama već odavno sve mrtvo. Mila moja, u mojim godinama dovoljan je običan znak zanimanja za moje mišljenje da osetim da još postojim. Koliko juče bio sam spreman za poslednji let u nepoznato blaženstvo. Ali sada, kada si se vratila, moj život ima novi smisao. Ponovo bih da osetim nestrpljenje, da te očima dodirnem, ištem tvoje ruke. Nemam mere u očekivanjima, za šta mi je potreban ogroman napor duha, daleko iznad moje snage. Nemam ni stida da priznam da sam spreman da podnesem neverovatne i za moje godine nemoguće zahteve srca da te više nikada ne izgubim. Predugo sam čekao da mi se vratiš, moja Mila.

– Čekanje je znak da veruješ da nisi zaboravljen. Inače, čemu čekanje?

Milan je spustio glavu. Zagledao se u sopstvena kolena. Ugledavši sićušnu mrlju na pantalonama, noptom je sastruga, i iznenada reče:

– Možeš li da zamisliš šta mi se u životu izdešavalo tokom svih ovih godina čekanja? Ej, sedamdeset i četiri godine čekanja!

– Nadam se da ti je život bio bogat uzbuđenjima – izbaci Milka gotovo provocirajući starog čoveka da se otvori.

– Bio sam oženjen. Zvala se Jelka Keler – reče Milan iznebuha.

– Jel' bila lepa?

– Jeste. Evo je tu pred nama. U zlatnom ramu na zidu. Pogledaj to zagonetno, produhovljeno lice. Uveri se sama. Da nje nije bilo, ne bih izdržao dane bez tebe.

– Pa kakva je ona zapravo bila?

Bila je

*paperjasta, runasta, treperava, laka,
bela kao morska pena
što se sabira u uvali zaklonjenog žala,
kao vrh kreste ogromnog vala
što besomučno udara o hridi,
bela kao bela ptica
čiji razmah krila zadivljuje,
nedostižnu razdaljinu između zemlje i neba spaja,
bela kao maslačak beli
što se na vetru njiše
i svoje sede vlati na jutarnjem suncu uporno greje
dok čkilji od titrave toplote i moćnog sunčevog sjaja,*

bela kao snežna lavina

*što se sa visa obrušava i u provaliju survava,
sve pred sobom briše i u čestice ledenog praha pretvara
ostavljajući planinske litice bez daha,
bela kao gusta, sabijena para
što iz crne lokomotive na sve strane kulja
i šišteći zastrašuje prispele putnike na peronu
što kao bezglava rulja grabi ka daljinama.*

Bila je

*tanka, prozirna, magličasta, troma
kao stora nebeskog svoda*

*što kroz svoje niti sivilo neko propušta
il' kao plišana zavesa rumenilom zalazećeg sunca oblivena
što tajnu igru nebeskih tela skriva
i u toj igri bezmerno uživa.*

*Bila je
teška, tmasta, natuštena, šašava,
kao navala besa zastrašujuća,
kao bezoblična masa kosmičkog tovara
iz čije dubine grmljavina kreće
al' se prvo munjom oglašava.*

*U sva se obličja oblaka pretvarala
samo da bi suncu bliža bila.*

*Sunce se iza drugog oblaka skrilo.
ONA nikada više neće biti sanjar.
Nema više lepote čežnje, ni uzdaha sreće.
Ničega više nema o čemu bi se snilo.*

Zavlada muk. A onda prasak Milkinih reči:

– Ti si bio njeno sunce!

Dve krupne suze skotrljaše se niz Milanove obraze.

I opet muk. Pa tihi jecaj. Konačno pribranost. Milanov pokušaj da razjasni stvari:

– Ona je želela mene sa svim mojim uspomenama, i mene, čoveka od krvi i mesa, živog i opipljivog. Zajedno smo se penjali uzbrdicom do uspeha.

Uprkos tragovima umora, Milkino lice još uvek mlado spram Milanovog, nakratko se snuždi. Pogled joj postade setan. Eh, šta bi ona dala da je Goran, njen kolega i bivši emotivni partner, barem ponekad pokušao da, pored svih onih njegovih usputnih veza, otkrije njene vrednosti i postane svestan iskrenih osećanja koja su je za njega vezivala! „Ima li osveta smisla?“, upitala bi čika Milana, ali unapred zna njegov moguć odgovor: „Osveta nema smisla. Ko ima sitnu dušu, tom osveta ne smeta jer nema šta da takne. Ko ima veliku dušu, tom osveta ne smeta jer se ustopi u njenim beskrajnim dubinama. Uostalom, velika duša nema potrebe da vara, pa je osveta izlišna.“ Milka i dalje razmišlja: „A moja duša – kako da isceli rane povređene sujete? Sad bi mi tata odmah citirao Andrića – *Neranjivi su samo oni koji ništa nemaju*. Mislim da mi je sada potrebnije iskupljenje pred ovim dragim čovekom u čiju sam pronicljivost posumnjala.“

Očito, kraj strpljivog čika Milana, Milka je osetila stid. Poraz vlastitog razuma. Ipak, beg od stvarnosti donosio joj je spas. Njena želja za igrom počela je da raste.

Milanovo sa čuđenjem zagledanje u nju, mladu sagovornicu koja je udubljena u svoje misli nekoliko minuta ćutala, iznudio joj je ljubak osmejak na licu. Gotovo s detinjom bezazlenošću prozborila je:

– Jelka Keler! Čudan spoj imena i prezimena. Vidim, mnogo je poštuješ. Lepo od tebe što je držiš na uzvišenom mestu. Sigurno je to zaslužila. Mislim da ti mnogo nedostaje. Tvoja žena Jelka. Sa njom si proživeo najvažnije godine života. Bili ste zajedno kada ste s mladenačkim žarom i oduševljenjem gradili društvo u kojem ste ostvarili uspešne karijere. I kada su vam se snovi o boljem svetu raspršile. I kada ste se umorili od zaludnih nadanja da ste svetu i dalje potrebni. I kada vam je ponestalo daha da idete u korak s novim vremenom. I kada je Jelki Zemlja postala tesna spram nebeskog prostranstva. I evo, dok nas tvoja žena Jelka gleda iz rama, vidim joj oči ispod gustog vela i znam da je na mojoj strani.

„I da se ne ljuti na tebe, umornog starca iz čijeg tela otiče snaga dok se ti, s puno nežnosti i ljubavi, obraćaš mlađoj ženi“ – požele Milka da kaže Milanu. Plašeći se da ga ne povredi, poslednju rečenicu ipak nije izustila. Zadržala je dah da je ne bi izgovorila.

Naspram Milke sedeo je mršav muškarac, vremešni Milan Dimitrijević, i tupo posmatrao svoje ruke. One su jednako ležale u krilu. Opuštene. Mlitave. Teške.

Zraci ulične rasvete padali su pod nekim čudnim uglom, iskosa. Polutamu dnevne sobe presecali su dijametralno, prelazili preko Milanovog ispijenog lica. Jedna svetlucava kapljica znoja klizila mu je niz čelo.

Stari profesor ličio je na skrušeno dete koje očekuje packu za počinjenu grešku. Ali, u sebi nije osećao ni najmanje iskušenje da prekrši pravila Milkine igre. U jednom trenu na ulici je zažmirkala sijalica na banderi, pa se ubrzo i ugasila. U sobi se sasvim smračilo. Milka se malko pridigla i posegla da dohvati noćnu lampu na stočiću.

– Nemoj! Nemoj da pališ svetlo. Neka nam mrak prekrije lica. Sedamdeset i četiri godine čekao sam da ti kažem da mi je tvoja senka zaklanjala vidike. Kada sam se oženio, samo je Jelka znala da nemam mirnih noći ni radosnih dana kad bi me uspomene vukle k tebi.

Izgovorivši poslednju rečenicu Milan se zakašlja, pa izusti:

– Praštaš li, Mila moja?

– Da li je praštanje isplativo? – nespretno upita Milka.

– Nije. Zato što nije na prodaju. Ali je praštanje nužno.

– A šta se prašta, Milane?

– Neuspela dobra namera poduprta neznanjem.

– Šta se zaboravlja?

– Neuspela dobra namera propuštena iz nehata.

– Kako da verujem da je istina sve ovo što nam se zbiva? I šta je istina?

– Ne veruj sebi ni kad istinu zboriš. Ne govori da veruješ u istinu, čini istinu. Istina je vera da činiš da pravo govoriš.

Upravo izgovorene starčeve reči dovele su njegov razgovor s mladom ženom do prelomne tačke, do one odsudne granice uzvišenosti koju Milka nije mogla da savlada. Zato i nije čudo što je Milanova „partnerka u predstavi“ postala nesigurna, što razmišlja kako da ustukne. Uvažavajući sagovornikove godine, traži najpogodniji način da se iz „drame“ bezbolno izvuče.

Starac ćuti. I žena ćuti. „U ćutanju je spas“, setila se Milka očevih reči, a ovaj je to pročitao negde, kod nekog velikog pisca. Ali, ćutnja nije u redu. Iako je Milka sama tražila izazov, a nije znala sa čim se hvata u koštac, nije pošteno da se pravi da je na kraju čina „zaboravila“ tekst. Međutim, „dramski zaplet“ potpisivao je i Milan Dimitrijević.

Veče je počelo da se uveliko kruni, primiče kasnim satima noći. Pomrčina se sve više zgušnjavala.

U mrklom mraku sobe, u dubokoj tišini sede dva srodna bića, oba lišena svojih voljenih. Milka primećuje da u Milanovom stanu ne kuca sat. Da ništa ne beleži protok vremena. Nema ni televizora. Samo stari radio i crni telefon ćute na nahtkasni. Umorna žena oseća teskobu u grudima. Treba joj vazduha. Ustaje iz naslonjače, prilazi prozoru, otvara ga. Miris uvelog lišća nadire u sobu. Milka duboko uzdiše. Opori dah jesenje noći draži joj nozdrve. Kinula bi, ali se ustručava, da ne bi poremetila ravnotežu obostranog ćutanja. Gornjom usnom grize donju. Palcem i kažiprstom pritiska vrh nosa. Stišava nagon za kijanjem. Vraćajući se na staro mesto, Milka staje pred Milana. Molećivo ga pita:

– Da ipak upalim svetlo?

– Može. Ali ne zaboravi, istina je vidljiva i u mraku.

Milka pali noćnu lampu. Prvi zraci svetlosti padaju na Milanovo masno čelo, odbijajući se od njega kao od ogledala. Duboke brazde, nepobitni tragovi duboke starosti, ukazuju se u svoj svojoj ružnoći. Nagone Milku da starca upita: „Šta star čovek ostavlja za kraj koji se približava brže od svetlosti? Šta se zbiva u pregradama njegovog uma? Gleda li *natrag* jer *napred* jedva da postoji? Da li ravnodušje utre svoj put u životu na

isteku? Da li starac tuguje za onim što se neminovno ne može ostvariti, što sebe predaje zaboravu? Šta je najstrašnji udes starog čoveka: da ostane da živi sam sa neizrecivim osećanjem samoće, sa osećanjem straha od samoće koji se ničim ne može razvejati; da ostane da živi sam u vlasti uspomena na prohujala vremena, ili bez uspomena, bez sećanja na davni zanos mladosti, na sve što sa sobom nosi veliki višak energije života u bujanju; da ostane da živi sam sa osećanjem lišenosti ljudskog dostojanstva, da nastoji da, u prisustvu ljudi nezainteresovanih za njegove jade, ganutljivim glasom pripoveda o svim nepravdama koje su mu učinjene; da utone u nesvesnu bespomoćnost usled gubitka svesne veze sa stvarnošću?

Sva ova i još mnoga druga pitanja Milka se ipak ne usuđuje da postavi starini. Da ga svojom preteranom radoznalošću ne povredi. U silnoj napetosti da sa Milanom bude iskrena do kraja, Milka oseća kako joj se kapljice znoja kotrljaju udoljicom kičme.

Nekoliko trenutaka Milka je ćutala, a onda je, gledajući Milana pravo u oči, s naponom u glasu, upitala:

– Šta treba skrivati u sebi?

Bez razmišljanja, Milan joj mirno odgovori:

– Sve što vredi sačuvati od radoznalosti zavidnih. Da se onda oni jede što ne vide čemu zavide. Radoznalost ističe lepotu tuđe tajne koju ne mogu da dokuče. Zavidni razotkrivaju tajnu niskosti vlastite duše.

– Priznajem, znatiželjna jesam, ali zavidna nisam – požurila je Milka da opravda sebe. Potom se približila Milanu. Uхватила ga je za ruku i odmah pustila. Milan nije reagovao. Onda se Milka još više približila i obema rukama dodirnula mu glavu. Milan je na temenu osetio mekotu njenih toplih dlanova i njen čist, gotovo detinji dah, ali nije gubio prisebnost. Samo joj je ovlaš uzvratio naklonost blago kažiprstom pritisnuvši vrh njenog nosa.

Lepo je imati devedeset i dve godine i osećati davnašnju čežnju. Mudro je ne pokazivati pukotine načetog otkrivanja tajne da se uspešno nosi s mladom ženom koja je

umislila da ga može nadmudriti. Znao je Milan da do kraja susreta mora oćutati svoju tajnu – da je od samog početka prozreo Milkinu nameru da ga oslobodi utvara prošlosti.

Predstava se nastavila.

Milka se uživela u ulogu. Eh, što nije prava Mila! Da mu odrecituje divne stihove Pere Zupca malo ih prafrazirajući: „Posmatram te dok stariš, kriomice, i bore ti zbrajam i zamor u zeni, osmatram, zavlačim ti se u lice, svima si stariji, samo nisi meni.“

Kao da je znao o čemu Milka razmišlja, Milan joj se u mislima pridružio: „Eh, što nisam mlađi Milan!“ Za davanje pouke godine nisu važne. Zato naglas reče:

– Čuj, odrecitovaću ti jednu od mojih pesama:

Skoči do neba

ako možeš da ga dohvatiš

Dosegni visine

ako su ti dostižne

Uzjaši zvezdu padalicu

ako ona pada na tvoj svet.

Nemoj da skaćeš

ako sa zemlje krećeš

Nemoj da jezdiš nagore

ako se visina plašiš

Nemoj da tražiš zvezdu

ako si slepa od njenog sjaja.

Naslikaj svoje nebo duginim bojama

i skloni se pod vlastitu nebesku kapu.

*Upali sveću da ne lutaš u odaji
Okruži se bićima od krvi i mesa
i maštaj da je vasiona beskonačna
puna tajni, izazova, puna čudesa.*

U prohladnoj sobi u kojoj se u TA-peći akumulira toplota za naredni dan, iskrsavali su Milanovi stihovi, čule se Milkine molbe starom čoveku da ne prestane da je „greje“ svojim toplim, umirujućim rečima, nadahnutim pokretačkom energijom – ljubavlju.

Zahvaljujući Milki Milan je proživeo delić prošlosti koji mu je tokom desetina proteklih godina bio nedostupan. Zato je osećao potrebu da joj se obrati uzvišenim rečima:

– Ovaj svet ima svoj život: uspešan ili neuspešan. Svejedno! Jer iza oba vida života postoji privremenost. A mi, Mila moja, pulsiramo jedinstveni, „u skladu sa dubljom ljudskom suštinom bliže bivstvu“, kako bi to rekao Bela Hamvaš, i naši neponovljivi životi teže da ostvare istinsko spasenje u prolaznosti. U svakom trenu i na svakom mestu našeg postojanja svetluca Ljubav. Ona će ostati iza nas, i tako ćemo ući u večnost.

Milka se nije oglasila. Podbočivši glavu šakama zagledala se u tračak svetlosti što je titrao pod abažurum noćne lampe. Bila je tužna jer je dobro znala da su sve Milanove reči bile upućene pravoj Mili, a ne njoj. Onda je skrenula pogled u stranu. Gledala je starog čoveka široko otvorenih očiju. Nestala u njegovim zenicama. U njima je tražila obrise lika „svoga“ čoveka, koga je volela a koji ju je izneverio.

Milan je gledao u Milkinu gustu crnu kosu, krupne crne oči osenčene umorom, u njena puna usta sa sitnim borama u uglovima, ali je sve vreme video devojkicu plave kose, krupnih nebeskoplavih očiju.

Po okončanju te poduže razmene pogleda Milan je shvatio da je kucnuo čas da igru okonča. Plašio se da će noć polako početi da bleđi, a osvit dana razotkriti njegovu glumu.

Čvrsto se držeći za rukohvate naglo je ustao iz naslonjače, prišao stočiću i iz fioke izvadio dve sveske debelih korica. Nasumice je otvorio jednu i počeo da čita:

*Misli kako hoćeš
o onome što ja mislim
jer ozbiljno mislim
da misliš pogrešno
od početka svog mišljenja*

*Misleći na način
na koji ja mislim
nije misleći, već tačan,
mislim, misaono sadržajan
osmišljen do kraja*

*E pa, sad misli
da sam umišljen
a tako misliti o meni,
najblaže rečeno,
nepromišljeno je
zato pre mišljenja
razmisli duboko*

– Naravno, ovo je samo pesma – reče Milan, i nastavi. – Moja prinudna samoća u kojoj nisam imao sa kim da podelim svoje misli, svoju setu i svoju ushićenost, iznedrila je ove i sve druge stihove sačuvane među ovim kricama. U ovoj drugoj svesci nalaze se prozni zapisi mojih razmišljanja. Kako budućnosti više nemam, ostavljam ti obadve, Mila

moja. Radi sa njima šta te je volja. Možda ćeš iz njih izvući pouku da se na ruševinama sopstvenoga života ipak može naći spokojstvo i sagraditi novi svet. U mojim zapisima sačuvani su obrisi svih mojih muka i radosti. Tu je sve o čemu sam razmišljao, maštao, mudrovaio, o čemu sam sanjao, čega sam se sećao. Čime sam se zavaravao, zašto i kako sam sebe i druge lagao samo da bih odložio trenutak koji se zove – *kad prođe sve*. Tu su i zaključci do kojih sam dolazio, koje sam izvlačio iz brodoloma vlastitoga života. Kada sam skupio sve nedaće u jedan snop i pokušao da obuhvatim tu batinu koja mi je zadavala bol, šaka mi je bila premalena da sve stegne i uguši. Znaš, za sve nesreće i nepravde koje smo iskusili potrebno je veliko srce i mnogo razuma da ostanemo pri zdravoj pameti. Sada kada je noć zašla u drugu polovinu, kada sam pristao da se ne uzdržavam već da ti iznesem „sliku“ svoje usamljenosti, oslobodio sam se straha od zamišljanja kako će završnica moga puta da izgleda. Ne želim da se poigravam s tobom. Nisam više opsednut čovek. Sada sam slobodan. Znam da vreme ne mogu da poništim. Ono će sve nas nadživeti. I ove moje pesme, i sve moje priče, i ovo nezaboravno veče koje si mi priuštila, Mila moja. Vreme će nam suditi. Upoznao sam mnogo ljudi u raznim situacijama. Pokušao sam da razumem uzdizanje i stradanje čovekovo u svim vremenima, ali sam na kraju shvatio da je spasenje u drugim prostorima. Sve što budeš želela da saznaš o meni, naći ćeš u mojim tekstovima. Sam mogu da kažem da nisam bio dovoljno preduzimljiv da iz svoga okruženja izvučem veliku korist. Hvala Bogu da je tako. Jer, „preduzimljivi ljudi uvek su sumnjivog morala“, kako to jasno kaže Dostojevski.